

ช่องว่างคุณธรรม

พระอาจารย์สงบ มนฺสฺสนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๕๓

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เวลาปฏิบัติ พวกเราคิดกันเองว่าการปฏิบัติเห็นใหม่ คือปัญญาชนถ้าเราศึกษาแล้ว เราจะทำได้ตามที่พระพุทธเจ้าสอน แต่ความจริงมันไม่ใช่ ถ้าความจริงมันใช้อย่างนั้นพระพุทธเจ้าจะไม่ท้อใจ พระพุทธเจ้าเวลาตรัสรู้แล้วนะ สอนด้วยแบบทางวิชาการ สอนแบบนั้นเหมือนสอนเด็กนี่ โอ้ย ง่ายมากเลย แต่พระพุทธเจ้าท้อใจเลยนะ

มันเหมือนกับทางโลก ทางโลกเห็นใหม่ คุณตอนนี้มีปัญหาทั้งโลกเลย ว่า ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย ช่องว่างมันถ่างออกไปมากขึ้นเรื่อยๆ คนรวยจะรวยไปมากมายมหาศาลเลย แล้วคนจนก็จะจนทุกข์จนเข็ญใจเลย นี่ช่องว่างของคนรวยและคนจน แล้วรัฐบาลทุกประเทศ แม้แต่สหรัฐอเมริกา ก็พยายามออกกฎหมายมาเพื่อความเสมอภาค แต่ความเสมอภาคนั้นในอเมริกามันมีพวกกลุ่มชนที่มันไร่บ้าน พวกไร่บ้านทุกข์มาก ไม่มีบ้านอยู่นะ แล้วเวลาอากาศมันขนาดไหน แล้วอย่างเช่น ที่ตกจากรัฐสวัสดิการของเขา มันยิ่งลำบากใหญ่เลย เห็นใหม่ช่องว่างของคนรวยกับคนจน แล้วทุกประเทศมีหมดเลย

เพราะมันเป็นเรื่องของโลก มันเป็นเรื่องของกรรม มันเป็นเรื่องของวุฒิภาวะ มันเป็นเรื่องของสังคม มันเป็นอย่างนั้น มันจะให้ความเห็นเหมือนกันเสมอกัน มันเป็นไปได้หรือ ไม่ได้หรือ มันสิ่งที่เป็นไปได้ มีมากมีน้อยนี่ ประสาเราว่าปัญหาสังคมจะไม่มีวันหมดไปในเมื่อยังมีมนุษย์อยู่ ถ้ามีมนุษย์อยู่ปัญหาสังคมจะมีอย่างนี้ไป ถ้ามีอย่างนี้ไป เพราะอะไร เพราะมันเป็นเรื่องของเวรของกรรม

คนเรานี่ แม้แต่ลูกของเรา ลูก ๔-๕ คนเห็นใหม่ ชื่อของไปให้เหมือนกันหมด บางคนพอใจบางคนไม่พอใจนะ แล้วหาว่าพ่อแม่รักไม่เท่ากัน ทั้งๆ ที่ของชื่อมาเหมือนกันเลย แต่มันด้วยความผูกพันของเด็ก เด็กมันมองเห็นว่าสิ่งที่อยู่ที่มือไม่มีราคา

ไม่มีคุณค่า ไอ้สิ่งที่อยู่ในมือคนอื่นนี่มีคุณค่า นี่คิดเกิดจากอะไร เกิดจากความเห็นของเขาเห็นใหม่ เกิดจากความพอใจของเขาเห็นใหม่

นี่ก็เหมือนกัน สิ่งต่างๆ อย่างนี้มันเป็นเรื่องเวรเรื่องกรรม เรื่องของสังคม สังคมมันเป็นอย่างนี้ ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนนะ นี่มันเป็นอย่างนี้มา แล้วทุกรัฐบาลบุคคลที่มีคุณธรรม คนที่มีความดีงาม เขาต้องแก้ไข ทุกคนพยายามแก้ไขตรงนี้ ถ้าแก้ไขตรงนี้มา เขาแก้ไขได้ใหม่ แต่ก็พยายามแก้ไขกัน พยายามทำคุณงามความดีกัน พยายามเพื่อสมานฉันท์ เพื่อความเสมอภาค เพื่อความเป็นธรรม

แต่ว่า พระพุทธเจ้าบอกว่า อจินไตย ๔ กรรมเป็นอจินไตย กรรมเป็นอจินไตยมันไม่มีเหตุมีผล ไม่มีที่มาที่ไป มันมีการกระทำของมันมา มันมาจากไหน มันก็มีการขาดตกบกพร่องเป็นธรรมดา คุณติ คุณพระสมัยพระพุทธกาลพระอรหันต์เห็นใหม่ ฉันทเข้าไม่เคยอิม ฉันทเข้าไม่เคยอิมนะ แล้วหมู่คณะช่วยกันหมดนะ เอ้า บิณฑบาตอยู่ตอนท้ายใช่ไหม คนใส่บาตรก็ข้าวหมด วันนี้อยู่ตอนท้าย เอ้าพรุ่งนี้เปลี่ยนใหม่ เอ้าไปอยู่ข้างหน้ามันเห็นใหม่ กรรมนะ คนใส่บาตรก็บอกเมื่อวานเราใส่บาตรนะ เราใส่บาตรจากข้างหน้าไปข้างท้าย ข้างท้ายหมด วันนี้เอาใหม่ ข้างหน้าไม่ใส่เขาไปใส่ข้างท้าย

ไอ้หมู่นั้นจะช่วยกันก็เอาพระไปไว้ข้างหน้า ไอ้คนตัดบาตรก็มีความคิดเห็นจะแก้ไขเรื่องเมื่อวานนี้ อุดอีก จนรำลือถึงพระสารีบุตรเห็นใหม่ พระสารีบุตรก็ไปจับบาตรไว้จนฉันทเข้าอิมมือสุดท้าย แล้วก็ตายไป ทั้งๆ ที่เป็นพระอรหันต์นะ ดูเวรกรรมสิเวรกรรมมันมีของมันเห็นใหม่ นั่นเวรกรรมมันมีของมัน การกระทำมาคนจะเจือจางขนาดไหน ปัญหาสังคมมันก็มีของมัน

แต่นี้ ย้อนกลับมาเรื่องการภาวนา ถ้าย้อนกลับมาเรื่องการภาวนา ช่องว่างระหว่างความเห็น ช่องว่างระหว่างทฤษฎี ระหว่างโลกกับธรรมนะมันต่างมากกว่านั้นอีก มันต่างมากกว่านั้นอีกแล้วเวลาเราสอนเห็นใหม่ คุณติ พระพุทธเจ้า หรือครูบาอาจารย์เราก็พยายามอย่างนี้แหละ พยายามจะให้เสมอภาคให้มีความเห็นเหมือนกัน แต่มันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้หรือ ไม่ใช่เป็นไปได้เพราะอะไร เพราะวุฒิภาวะ เพราะความเห็นของใจ ของกรรม มันแตกต่างกัน ภาวะความเห็นมันแตกต่างกัน แล้วมันแตกต่างกันแล้วเวลาสอนมันก็แก้ไขตามนั้นนะ

ในภาคปฏิบัติ วิปัสสนาธุระมันเหมือนการรักษาโรคเลย เหมือนหมอ หมอมีเวลาคนไข้มา เขาจะดูตามอาการไข้ณะ อาการไข้ว่าไข้มันควรจะรักษาอย่างไร ไม่มีหรอกที่ว่า.. ไม่ใช่ฉีดวัคซีนนี้ ถ้าฉีดวัคซีนนะ ฉีดวัคซีนยังงี้ก็ฉีดวัคซีนอย่างนั้น มันหลอกลวงได้ ฉีดวัคซีนแต่ราคาของมันเห็นใหม่ ฉีดทั้งประเทศเลย ใอนั้นคือการฉีดวัคซีน แต่เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมามันอยู่ที่อาการของโรคไข้ใหม่ ว่าเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา โรคมันจะเป็นยังงี้ มันรักษายังงี้ โรคอย่างใดก็รักษาตามอาการของโรคนั้น โรครักษาหายหรือรักษาไม่หายเราก็รักษากันไป บางคนรักษา โรคบางอย่างรักษา โรคร้ายแรงขนาดไหน ถ้าเขาไม่ถึงที่สุด เขามีบุญกุศลของเขา รักษาที่หาย โรคที่ไม่น่าจะจะเป็น ไม่น่าจะเสียชีวิตเลย โรคเรื่องเล็กน้อยเขาก็เสียชีวิตได้ เวลาเขาหมดอายุขัยของเขา นี่เห็นใหม่

แต่นี้เรื่องของการภาวนาก็เหมือนกัน การภาวนาเริ่มต้น ถ้าจิตมันมีความเห็นอย่างไร แม้แต่ทำความสงบมันก็แตกต่างกันหลากหลาย แล้วพอความแตกต่างกันหลากหลาย ถึงบอกว่าพระพุทธเจ้านี้สุดยอดมากเลย สุดยอดมากเพราะอะไร เพราะวางไว้เห็นใหม่ ธรรมฐาน ๔๐ ห้อง เพราะอะไร เพราะมันแตกต่างกันหลากหลายไข้ใหม่ แต่ถ้ามันสงบเข้ามาเห็นใหม่ ธรรมฐาน ๔๐ ห้อง ธรรมฐานการทำความสงบ ๔๐ วิธีการ ถ้าสงบเข้ามาคือหนึ่งเดียว สมานคือหนึ่งเดียว จะมาแขนงไหนก็แล้วแต่ พอสงบก็เข้ามาอันเดียว

นี่ใจความเสมอภาค ความเสมอภาคโดยสมานะ ความเสมอภาคด้วยโสดาบัน พระโสดาบันก็เหมือนกัน สกิทา อนาคา อรหันต์นี่เหมือนกันหมดเลย เหมือนกันสำเร็จเป็นขั้นเป็นตอนมีหนึ่งเดียว มีหนึ่งเดียว แต่วิธีการเข้ามานี้มันหลากหลาย นี่พอหลากหลายขึ้นมา คุณติ ครูบาอาจารย์เห็นใหม่ คุณหลวงปู่มันเวลาท่านจะสอนแต่ละองค์นะ ไม่เหมือนกันเลย

หลวงตาท่านเล่าให้ฟังประจำ ถ้าพระองค์ไหนปฏิบัติมีหลักมีเกณฑ์นะ จะถามถึงองค์นั้นเลย จิตเป็นอย่างไร สมานเป็นอย่างไร ท่านแก้เป็นบุคคลๆ ใจ ไม่เหมารวม ไม่เหมารวม พอแก้เป็นบุคคลปั๊บ พระ ก. พระ ก. จิตเป็นยังงี้ พอจิตเป็นยังงี้แบบนี้เป็นจริตนิสัยโดยเฉพาะตัว ถ้าจริตนิสัยโดยเฉพาะตัวแก้กันเฉพาะตัว เฉพาะตัวเลย แก้กันที่นั่นเลย

เสร็จแล้วสั่งรวมพระ พอสั่งรวมพระ พอพระขึ้นศาลาปีบตอนนี้เทศน์ละ เทศน์เห็นไหมเป็นธรรม ธรรมหมายถึงฝน ฝนตกทั่วฟ้า พอฝนตกทั่วฟ้า ผู้ที่บ้านเรือนประชากรใครมีความสนใจจะกักน้ำฝนไว้ใช้ ใครมีแหล่งที่เก็บกักน้ำฝน บางคนมันนอนไม่ตื่น มันอยู่ในบ้านนี้ฝนตกก็ช่างหัวมัน เวลาฝนตกเสร็จแล้วมันเที่ยวเอาภาชนะไปขอน้ำเขาใช้ นี่เวลาฝนตกทั่วฟ้า หมายถึงคนประชากรทั้งประเทศฝนตกทั่วฟ้า แล้วแต่ผู้ที่จะรับได้รับไม่ได้เห็นไหม

จะนั้นเวลาท่านแก้ไขของท่านนะเป็นเฉพาะบุคคล นี่หลวงตาเล่าให้ฟังประจำเวลาพระออกมาจากป่า จะขึ้นไปส่วนตัวก่อน จะขึ้นไปหาหลวงปู่มันเลย หลวงปู่มันก็จะบอกว่า เอ้า พูดยมา พูดยมาว่าไปชุดงค์ทางนี้ ไปชุดงค์คราวนี้ กลับมานี้ได้ประสบการณ์อย่างใดมาบ้าง จิตมันออกไปแล้วภวานาไปแล้ว ภวานาแล้วมันดีขึ้นหรือมันเลวลงไม่ใช่ว่าออกไปภวานาแล้วมันจะดีขึ้นตลอดไปนะ บางทีจิตมันเลวลง เลวลงมากเพราะอะไร เพราะไปเจอผลกระทบ ไปเจอภวานาไปแล้วมันมีสิ่งอะไรบีบคั้น มันคิดใจอะไรเข้ามา มาหาท่าน ท่านก็แก้ไข ก็แก้ไขเสร็จแล้วมันเป็นผลบวก ผลบวกไปภวานาแล้วมันดีขึ้น ไปเจอเห็นสิ่งนั้น ที่นั่นเจอสิ่งนั้น ที่นั่นเจอสิ่งนี้

สถานที่ สถานที่มันมีเป็นมงคล เป็นอมงคล เป็นมงคลหมายถึงว่ามีเทวดาส่งเสริมเช่น หลวงปู่มันท่านเล่าให้ฟังเห็นไหม ท่านอยู่ถ้ำยาวนะ เดินจงกรม เดินจงกรมอยู่ มันมีรุกขเทวดา มันเป็นพวกเทพ รุกขเทวดาหรือพญานาค ท่านบอกว่าเดินจงกรมอยู่ หลวงปู่มันตัวท่านเองท่านเดินจงกรมนะ แต่นี้พอเดินจงกรมนี้มันไม่พอใจ เทพ พญานาคไม่พอใจ ก็คิดติในใจ ไม่ได้พูดนะคิดติในใจ สมณะอะไรเนี่ย เดินจงกรมเหมือนกับม้าแข่ง เสี่ยงมันซัดใจ เหมือนกับม้าแข่ง นี่หลวงปู่มันท่านรู้วาระจิต

เขาไม่ได้พูดออกมาเป็นคำพูดนะ เขาคิดในใจของเขา นี่หลวงปู่มันนะท่านเป็นพระที่มีคุณธรรม ท่านเป็นห่วง ท่านเป็นห่วงเป็นใยว่าผู้ที่ติเตียนท่านมันจะมีบาปมีกรรม ท่านก็สำรวจระวังขึ้นเพื่อจะไม่ให้เขาคิดขึ้นมา เพื่อเป็นอกุศลในใจของเขา ก็เดินให้มันแบบว่าสำรวจระวังมากขึ้น ไอ้พญานาคตัวนั้นมันคิดในใจใหม่ นะ แหม..เวลาเดินก็เดินอย่างม้าแข่งเลย เวลาเดินตอนนี้ะเดินแบบคนป่วย เดินสำรวจระวัง เหมือนคนป่วย

เดิน โดยความองอาจกล้าหาญมันก็บอกว่าเป็นม้าแข่ง เวลาเดินด้วยความสำรวจระวังมันก็บอกว่าเป็นพระป่วย นี่ท่านรู้ของท่านเห็นไหม ท่านก็บอกว่า ท่านก็เลยแก้ไข

แล้วนะ เดินเป็นปกติเขาหาว่าเป็นม้าแข่ง เดินสำรวจระวังเขาก็บอกว่าเป็นพระปวย
 ท่านก็เทศน์เลยที่เขามานี่ เขาก็มาเพื่อปฏิบัติ เพื่อจะละความทุกข์ ปฏิบัติละภพละชาติ
 ท่านน่าจะมาคอยแต่จับผิดเขา ท่านเองนะ ท่านคิดว่าท่านเอาตัวเองรอดแล้วได้หรือ
 ท่านน่าจะควบคุมตัวท่านได้ไหม ท่านรู้จักความคิดของท่านไหม ท่านเที่ยวดูแต่คนอื่น
 ท่านไม่ดูใจของท่าน โอ้ เทศน์จนก้มลงกราบนะ

เพราะส่วนใหญ่แล้วพวกทฎฐินี่เวลาคิด เขาคิดประสาของเขา แต่เวลาหลงไป
 มันท่านเทศนาว่าการนะ เทศน์ด้วยใจ พอเทศน์ด้วยใจก้มลงกราบเลยนะ แล้ววางตัวเป็น
 ลูกศิษย์ลูกหาเลย นี่พูดถึงมummongนะ เวลาไปธุระงค์เข้ามา เวลาไปธุระงค์กลับมา มันบวก
 หรือลบ ถ้ามันบวกขึ้นมามันบวกเพราะเหตุใด ถ้าบวกขึ้นไป พอบวกแล้ว บวกนะ
 ความดีที่ยังดีกว่านี้ยังมีอยู่เห็นไหม ท่านก็จะแนะให้ทำภาวนาให้สูงขึ้นไป

พอสูงขึ้นไปแล้ว ท่านเทศนาว่าการส่วนตัวก่อน เสร็จแล้วก็รวม ส่วนใหญ่แล้ว
 พอมีพระมา พอธรรมสาธกัจฉาได้สนทนาธรรมกันแล้ว ท่านจะแก้ส่วนตัว แก้ส่วนตัว
 เสร็จแล้วท่านก็จะรวมพระแล้วเทศน์ พอเทศน์ขึ้นมาแล้วเนี่ยมันเป็นประเด็นไง คนที่
 เป็นเจ้าของปัญหานั้นมันก็ได้ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวนั้นคือเฉพาะ แต่เวลาท่านเทศน์ ฝนตก
 ทั่วฟ้า มันมีแตกแขนงแยกย่อยไปอีกใช้ไหม

สิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมควรทำอย่างไร ควรตั้งจิตอย่างไร การวิปัสสนานี้
 ควรออกจิตอย่างไร แล้ววิปัสสนาไปแล้ว คนทำงานแล้วมันควรจะพักผ่อนยังไง มันควร
 จะตั้งจิตกลับมา พอตั้งจิตกลับมาแล้ว พอจิตมันมาพักผ่อนมีกำลังของมันแล้วได้ออก
 ทำงานอย่างไร แล้วการทำงานต้องมีปัญญา มีการสำรวจระวัง ต้องมีสติปัญญา มีการ
 แก้ไข มีความคมชัด ถ้ามันคมชัดมันชัดเจนเห็นไหม เป็นเอกภาพ จิตมันทะลุทะลวง
 ออกไปได้อย่างไร ถ้ามันไม่มีคมชัด จิตมันไม่มีเอกภาพ มันคิดแตกแขนงไปเป็น
 หลากๆ ไร เราจะกลับมาทำความสงบอย่างไร แล้วออกไปต่อสู้อย่างไร

เวลาเทศนาว่าการพระ เวลาเทศน์มันจะมีเทศน์ มันจะมีอุบายวิธีการอยู่ในคำ
 เทศน์นั้น แล้วถ้าคนมีวุฒิภาวะ คนที่มีหลักมีเกณฑ์นี้ เราทำเอง เราเป็นคนทำงานอยู่
 เอง จับผลัดจับผลูอยู่เนี่ย แล้วมีอาจารย์องค์หนึ่ง อาจารย์มาบอกวิธีการว่า จับอย่างนี้มัน
 ไม่นับ จับให้มันคั่นให้ตาย จับให้มันคั่นให้ตายแล้วฟันให้มันถูกที่ ฟันถูกที่ ฟันอันนั้น
 วัตถุนี้มันอ่อนนิ่มมันควรใช้ระบบอย่างไร ควรทำอย่างไร เวลาพูดไปคนผู้เทศน์กับผู้ฟัง

จะรู้ทันกัน เพราะผู้ฟังทำอยู่กับมือใช้ใหม่ เราไปดึงมันกลับมา เราไปสัมผัสมากับมือ เราใช้ใหม่ แล้วคนเทศน์จับมือเราคอยังนั้นเลย อย่างนั้นเลย เห็นไหม

นี่ ช่องว่างระหว่างวัย ช่องว่างระหว่างความรวยกับความจน ช่องว่างระหว่างหัวใจ ระหว่างโลกกับธรรมนี่มันจะแคบเข้ามาๆ เห็นไหม ความแคบเข้ามา นี่ใจเวลาเทศน์ว่ากร แต่พวกเราไม่เข้าใจ เราเป็นปัญญาชน โอ๊ย ศึกษาระยะแล้วเหมือนกัน อยู่นั้น ธรรมะ ว่างๆ นั่นมันเรื่องโลกๆ ไม่เป็นความจริงเลย ไม่เป็นความจริงเลย มันเป็นสามัญสำนึก มันเป็นสัญชาตญาณ มันเป็นความคิดของโลกๆ วิกฤตของโลก นี่คือโลกีย์ปัญญา โลกีย์ปัญญาคือเกิดจากภพ เกิดจากความรู้สึกรู้สึกของเราเกิดจากใจ มันเป็นสัญชาตญาณไม่ใช่โลกุตตรปัญญา โลกุตตรปัญญา โลกทัศน์เห็นใหม่ โลก-โลกทัศน์ โลกียะเกิดจากเราเห็นใหม่ โลกุตตระ โลกเหมือนกัน โลกเหมือนกัน แต่จะทันโลก

เพราะเขาถามมาในเว็บไซต์ เขาอ่านในเว็บไซต์ พอไปเจอเขาเอามาให้เราอ่าน บอกหลวงพ่อก่อน เขาว่า สมมุติมันจะเป็นวิมุตติไม่ได้ แล้วทำไมหลวงพ่อบอกว่าเอาสมมุติ แก่สมมุติละ เขาบอกฟังเว็บไซต์หลวงพ่อก่อน ฟังไปฟังมาแล้วง่วงนำดูเลย เดี่ยวก็ใช่ เดี่ยวก็ไม่ใช่ อยู่ในเว็บไซต์นั้นนะ

เวลาคนปฏิบัติเห็นใหม่ เวลาคนเริ่มก้าวเดิน เวลาก้าวเดินเราต้องให้ก้าวสูงขึ้น อย่างเช่นเราจะทำอะไรมันต้องพัฒนาขึ้นไป การพัฒนาขึ้นไปสิ่งเดิมคือไม่ใช่ละ คำว่าพัฒนามันต้องขึ้นจากฐานเดิมใช้ใหม่ คำว่าพัฒนาอย่างนั้น พัฒนาไปจากไหน พัฒนามาจากฐานเดิมใจ ฐานคือจิตมันพัฒนาขึ้นไป จากฐานนี้พัฒนาขึ้นไป ถ้าไม่มีฐานมันจะพัฒนาที่ใด

แต่การจะพัฒนาขึ้นไปนี้มันต้องมาจากฐานเดิมคือต้องพัฒนาให้สูงขึ้นใช้ใหม่ ฉะนั้นฐานเดิมนั้นคือไม่ใช่ นี่คือสมมุติ นี่โลกีย์ปัญญา แต่คนที่ไม่มีฐานเลย คนที่ไม่มีฐานเลยคนที่เร่ร้อน คนที่ไม่มีหลักเกณฑ์เลย มันต้องเอาสมมุติ หาฐานของตัวเองให้เจอ ฐานนะคือสมมุตินะ ฐานคือตัวจิต ตัวจิตคือสมมุติหมด ความคิดต่างๆนี้สมมุติทั้งนั้น ต้องอาศัยสมมุติ อาศัยสมมุติค้นหาฐานของตัวเองให้เจอ ถ้าหาฐานตัวเองเจอแล้ว ฐานอันนี้ผิดละ ผิดเพราะอะไรเพราะมันเป็นสมมุติ แล้วถ้ามันเป็นโลกีย์ปัญญาแล้วมันจะเป็นโลกุตตรปัญญาอย่างไร เห็นไหมคำว่าผิด เหมือนผู้ใหญ่ ถ้าผู้ใหญ่ทำผิดผู้ใหญ่ก็ผิด แต่ถ้าเด็กนะ เด็กไม่เป็นไร เด็กต้องให้พัฒนาเป็นผู้ใหญ่เห็นไหม

ฉะนั้นคำว่าสมมุติ สมมุติหรือว่าโลกียปัญญาแก้กิเลสไม่ได้ แต่ถ้าไม่มีโลกียปัญญาเลย ก็เหมือนกับเราไม่มีความสนใจในตัวเราเลย ไม่มีความสนใจในความดีเลย ถ้าเราไม่มีความสนใจในความดีเลยไม่มีความสนใจในการนับหนึ่งเลย เราจะนับหนึ่งกันไปได้อย่างไร ฉะนั้นคำว่าต้องอาศัยสมมุติไปก่อน อาศัยสมมุติไปก่อนก็ต้องค้นหาตัวเราให้เจอก่อน ค้นหาตัวให้เจอคือค้นหาจิตเราให้เจอ ค้นหารากฐานของเราให้เจอ

ถ้ารากฐานของเราไม่เจอเห็นใหม่ การปฏิบัติถ้าไม่มีรากฐานของเรา การทำธุรกิจ ถ้าไม่เปิดบริษัท ไม่มีบัญชีใครจะทำธุรกิจได้ เอ็งทำอยู่คนเดียวใช้ไหมธุรกิจ เอ็งไม่ต้องสื่อสารกับใครเลยหรือ เอ็งไม่ต้องติดต่อทำธุรกิจกับใครเลยหรือ การทำธุรกิจมันก็ต้องมีเครือข่ายใช้ไหม มันต้องมีการโอนเข้าโอนออกใช้ไหม ถ้าเอ็งไม่มีบัญชีเอ็งจะทำธุรกิจไปได้ไหม ถ้าเอ็งค้นหาจิตของเอ็งไม่เจอ ยังไม่เจอตัวเรา ยังไม่มีการโอนเข้ามาที่เรา แล้วเอ็งจะทำบริษัทอะไร ก็ทำบริษัทเพื่อเจ๊อ๋อง ทำบริษัทในฝัน บริษัทในฝันนะมันไม่เป็นประโยชน์กับใครนะ ถ้าจะเป็นบริษัทมันต้องมีความจริงของมันใช้ไหม ถ้ามีความจริงของมันเห็นใหม่ ถ้าทำจิตสงบเข้ามา นี่ไง สมมุติ

เราต้องอาศัยสมมุติไปก่อน ไม่ใช่ยกหางนะ คือไม่ยกตัวตน ถ้าคนภาวนาเป็นมันจะรู้ว่าอะไรควรไม่ควร เริ่มต้นจากไหนไปไหน แต่ถ้าภาวนาไม่เป็นเริ่มต้นก็สมมุติ ไม่มี สมมุติไม่ดี สมมุติไม่เอา ก็มึงอย่าเกิดสิ เกิดมาในสมมุติทั้งนั้นนะ เอ้า ก็มึงอย่าเกิดมา ก็มึงเกิดมาแล้วมึงปฏิเสธชีวิตมึงได้ยังไง ในเมื่อสมมุติมันมี สมมุติมันมีตามสมมุติ แต่สมมุตินะ คำว่าสมมุติถ้าเราไม่สนใจเลยมันก็ไม่มี ไม่เป็นการเริ่มต้น ไม่เป็นการสิ่งที่เราจะเริ่มต้นจากที่ไหนเห็นใหม่ เดียวก็ว่าสมมุติใช้ได้ เดียวก็ว่าสมมุติใช้ไม่ได้ โอย ฟังไปฟังมาแล้วงงน่าดู

งเพราะเวลาพูดมันก็มีการสอนเห็นใหม่ การสอนถ้าเราเป็นเด็ก สอนในโรงเรียนเห็นใหม่ อนุบาลก็อนุบาล ประถมก็ประถม มัธยมก็มัธยม แต่ในการเทศน์กัณฑ์หนึ่ง กัณฑ์หนึ่ง มันก็เริ่มต้นจากอนุบาลนี่ขึ้นไป จนถึงที่สุดแห่งการศึกษา แล้วมันก็วนเวียน มันก็ซ้ำ ซ้ำก็คือว่าเทศน์แต่ละกัณฑ์ๆ ไป แล้วเราอ่านไปเห็นใหม่ เราอ่านไปโดยที่ทำไมไม่เห็นช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน ไม่เห็นช่องว่างระหว่างโลกกับธรรม

ในเมื่อจิตมันมีช่องว่างแล้วเราไม่เข้าใจว่ามีช่องว่าง เราเข้าใจว่าเราเสมอภาค เราเข้าใจว่าความเข้าใจไม่ใช่ความจริง เราเข้าใจว่าเราเป็นปัญญาชน เราเข้าใจว่าเรามี

การศึกษา เราเข้าใจว่าเรามีปัญญา แล้วเราก็ไปศึกษาธรรมะ แล้วบอกว่าหลวงพ่อนี้พูดผิด เดียวก็สมมุติใช้ได้ เดียวก็สมมุติใช้ไม่ได้ กลายเป็นว่าคนสอนผิดหมดเลยนะ ไอ้คนเข้ามาดูเว็บไซต์เก่งมากเลยรู้ไปหมดเลย แต่ไอ้คนสอนนี่ผิดไปหมดเลย ผิดเพราะช่องว่าง ช่องว่างความรู้ของเรา ถ้าเราศึกษามาแล้วเป็นธรรมะนะ เราศึกษาไว้ นี่เป็นธรรม เป็นแนวทาง แล้วเรากลับมาถมช่องว่างของเรา

ถมช่องว่างคือพยายามทำจิตของเราให้เสมอภาค คือจิตให้มันมีหลักมีเกณฑ์เข้ามา แล้วออกมาศึกษาธรรมะ ที่ครูบาอาจารย์ว่าเดี๋ยวก็ผิดเดี๋ยวก็ถูกนะ มันจะซึ่งมากนะ แล้วมันเห็นนะ เห็นอย่างที่ว่า เวลาพระออกไปวิเวกกลับมาหาหลวงปู่มัน เห็นใหม่ เพราะเขาทำของเขา มา เขาไปประสบของเขา มา เห็นใหม่ทุกอย่าง เราภาวนาเวลาภาวนาเสร็จมาหาอาจารย์มา ไอ้ นั่นมันอะไร ไอ้ นี้มันอะไร ทั้งๆ ที่เรารู้เราเห็นเราจับมาเองนะ เราจับนู่นนี่กว่าปลาไหลมาหาอาจารย์ ไอ้ นี้เง่าหรือปลาไหลครับ ทั้งๆ ที่เราจับมาเห็นใหม่ แต่เราไม่รู้ว่างูเห่าหรือปลาไหลนะ เพราะจับมาอยู่กับมือก็ 모르 แต่ถ้ามีปัญหา นะ เราศึกษา แล้วปัญหาของเรามีกำลังขึ้นไปนะ ปัญหามันจะรู้ของมัน มันจะรู้เลยอะไรคืองูเห่า อะไรคือปลาไหล

ถ้ามันรู้ มันรู้เองว่าเป็นงูเห่านะ รู้คือมันเกิดมาจากไหน รู้เกิดมาจากจิต จิตมันมีอวิชา จิตมันไม่รู้มันก็ยึดมันก็กำมันมา แต่พอรู้มาจากจิต จิตมันตั้ง จิตมันตั้งสมอง จิตมันตั้งสมอง สมองพอตั้งควบคุมร่างกาย มันบอกนี่งูเห่านะ พอสมองมันตั้งมือมันสลัดทิ้งเลย สมองมันไม่ตั้งเพราะสมองมันไม่รู้ ไม่รู้เพราะอะไร เพราะจิตมันไม่บอก จิตมันไม่บอกใช้ใหม่ มันก็ยึดมาเลย อันนี้ปลาไหลหรืองูเห่าครับ อันนี้ปลาไหลหรืองูเห่าครับ คือตัวเองสั่งเอง นี่ ปัจจัตถัง สันทิฏฐิโก

ในการประพฤติปฏิบัติมันจะเกิดสภาวะแบบนี้เห็นใหม่ นี่ไงช่องว่าง ช่องว่างระหว่างความมีและความจน ช่องว่างระหว่างหัวใจ ช่องว่างความไม่รู้ของใจ ถ้าใจมันมีช่องว่างของมันเห็นใหม่ แล้วไปศึกษาธรรมะพระพุทธเจ้านะ โอ๊ย พุทธพจน์นะรู้ไปหมดเลยนะ แต่ช่องว่างในใจไม่มีใครเห็นไม่มีใครรู้ แต่ครูบาอาจารย์ของเราที่ประพฤติปฏิบัติมาจะรู้อย่างนี้เพราะอะไร เพราะดวงใจทุกดวงใจมีช่องว่าง

ทุกดวงใจมีช่องว่าง ไม่มีรูป รูปคือตัวจิต นามคือความคิด มีช่องว่างเพราะมีรูปมีนาม นามคือความว่าง มีรูปมีนามจิตก็พลิกหมุนไป พลิกหมุนไปก็เกิดภพเกิดชาติ ทุก

จิตมีรูปมีนาม มีรูปคือจิต มีนามคือความว่าง แล้วมีความว่างเหมือนกับในสุญญากาศ เห็นไหม ขวดน้ำมันมีความพร่องอยู่ น้ำในขวดนั้นพร่องมากพร่องน้อย ยิ่งน้ำในขวดพร่องมากเขย่าก็เสียงดังมาก ถ้าน้ำเต็มขวดมันไม่มีช่องว่าง น้ำเต็มขวดมันไม่มีช่องว่าง ไม่มีอากาศ มันเขย่าไม่ดัง นี่ไงทุกดวงใจมีช่องว่าง

นี่ช่องว่างของเราใครถมของมันได้ นี่พูดถึงช่องว่างตามวิทยาศาสตร์เลยนะ แต่พวกเราบอกเราไม่มีช่องว่าง เพราะทุกคนแก่หมด กิเลสมันพาแก่ มันไม่มีช่องว่าง พอไม่มีช่องว่างศึกษารออะไรไป มันศึกษาไปโดยการสุตมยปัญญา ศึกษาโดยทฤษฎี ศึกษาโดยวิทยาศาสตร์ ศึกษาโดยกฏตายตัว ศึกษาโดยการจำ ศึกษาโดยความรู้โดยนกฉวยลิขสิทธิ์ โดยไม่ได้จ่ายลิขสิทธิ์ใครไง มันไม่เป็นความจริงของเรา

ถ้าเป็นความจริงนะ ดูพระนะ พระที่ปฏิบัติมีคุณธรรมนะ เขาพูดกันคำเดียวแล้วจบหมด แล้วพูดนะ พูดที่ไหน พูดเมื่อไหร่ เพราะอะไร เพราะมันพูดออกมาจากจิต จิตนี้มันรู้อยู่แล้วเหมือนกับเราจุดไฟกันมันสว่างอยู่แล้ว ไปตั้งที่ไหนมันสว่างตลอดไป ความรู้อันนี้ถ้ามันรู้แล้วมันจะรู้ตลอดไปใช้ไหม ถ้ามันรู้ตลอดไปพูดเมื่อไหร่ก็ได้ แต่ถ้าไปศึกษามาจำมา เดียวก็ลืม เดียวก็จำได้ ถ้ามันมีความคิดมันขึ้นมา มันจำได้ขึ้นมามันก็ชัดเจน เดียวมันก็ลืม เดียวมันก็จำออกไป ก็ต้องทบทวนๆ เห็นไหม แต่ถ้าความจริงไม่ต้องทบทวน ถ้าทบทวนนั้นเป็นความปลอม เป็นสอง พลังงานกับความคิด

พลังงานเห็นไหม พลังงานคือตัวจิต ความคิดคือสังขาร แล้วมันรู้ที่สังขาร ไม่ใช่รู้ที่พลังงาน แต่เวลาถึงที่สุดแล้วนะ ถ้าจิตมันถึงที่สุดแล้ว มันชำระแล้วตัวจิตมันสะอาด ตัวพลังงานนะ ตัวพลังงานมันสะอาด ตัวพลังงานมันตัวรู้ใจ นี่ไง ที่ว่าตัวจิตมันสั่งสมองใจ จิตมันสั่งสมอง สมองมันก็ควบคุมร่างกายใช้ไหม แต่มันเร็วมาก เร็วมากจนเราไม่รู้มัน เราเห็นทางการแพทย์ เราเห็นโดยพลังงานไฟฟ้า พลังงานไฟฟ้ามันจะสั่งของมันไปนะ มันจะสั่งของมันไป แต่ความจริงนะจิตมันเร็วขนาดนั้น

นี่พูดถึงความมหัศจรรย์ของจิต ความมหัศจรรย์ของการเกิดและการตาย ถ้ามันไม่มีช่องว่างนะ ช่องว่างมันไม่มี พอช่องว่างมีปั๊บ เราศึกษาขนาดไหน เราถึงบอกว่าในการประพฤติปฏิบัติทั้งหมด จะแนวทางใด จะการปฏิบัติของใครก็แล้วแต่ ผลของมันคือสมณะหมด ผลของมันคือสมาธิใจ ผลของมันคือจิตอิมเต็มใจ แต่อิมเต็มนี้จิตหนึ่ง

จิตหนึ่งนี่ก็เลสทั้งหมดเลย จิตหนึ่งนี่คือปลุชน จิตหนึ่งนี่คือทำอะไรไม่ได้เลย จิตหนึ่งนี่คือยังไม่มีคุณธรรม

ว่างๆ ว่างๆ ไม่มีอะ อยากรจะใช้คำว่าไม่มีทำอะไรเลย นี่พูดออกไปมันแหมพูดแรง ไม่มีทำอะไรเลย! ว่างๆ ว่างๆ ไม่มีอะไรเลย เพราะมันแก้ความเสมอภาคของจิตใจ ไม่มีช่องว่างเลยๆ แต่พอมีช่องว่างอย่างนี้ปั๊บ เพราะมีช่องว่างเราถึงศึกษาธรรมะไม่เข้าใจ พระพุทธเจ้าพูดถูก แต่ไปอ่านแล้วงงทุกคนเลย เอ..มันคืออะไร มันคืออะไร เพราะเรามันมีช่องว่าง พอมันมีช่องว่างมันก็เข้าใจไม่ได้

แต่ถ้าพอจิตมันสงบเข้ามาแล้วมันมีช่องว่างของมันใช่ไหม มันจะไปศึกษาสิ่งใดมานะ มันจะศึกษาของมัน แล้วค้นคว้าของมัน แล้วมันจะกลับมาดูแลตัวมันเอง แล้วชำระตัวมันเองเห็นไหม เพราะมันไม่มีช่องว่าง นี่พูดถึงเวลาการปฏิบัติ เพราะมันมีช่องว่างอย่างนี้ พอมีช่องว่างอย่างนี้แล้วเราก็เชื่อตามเขาไปอย่างนี้ พอเชื่อตามอย่างนี้มา มันถึงเวลาศึกษาไป การกระทำไป มันถึงเชื่อกันไปโดยความเชื่อ

ความเชื่อแก้กิเลสไม่ได้นะ ความเชื่อแก้กิเลสไม่ได้ แต่ความเชื่อ ความเชื่อเป็นศรัทธา ศรัทธาความเชื่อนี้สำคัญมาก ศรัทธาความเชื่อทำให้เรามีการค้นคว้า ให้เรามีการกระทำ ให้เรามีความจงใจขึ้นมาศึกษา พอศึกษาขึ้นมาเห็นใหม่ ปัจจัตตัง สันติภูจ्ฌโก นี้ในธรรมะพระพุทธเจ้าอย่างนี้ ถ้าไม่มีช่องว่างอย่างนี้ พระพุทธเจ้าถึงบอกว่า เวลาพระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ขึ้นมา จะสอนได้ยังไง จะสอนได้ยังไง

เพราะสอนไปแล้วใครจะคิดอย่างไร เพราะเวลาสอนไปแล้ว วุฒิภาวะเหมือนกับพวกเราศึกษากันมา เราศึกษาทฤษฎีเราเข้าใจได้ แล้วทุกคนก็รู้หมดแล้ว รู้ตามทฤษฎีนั้นนะ รู้แล้ว ทุกคนรู้แล้วหมดเลย แต่ความจริงนั้น รู้โดยสุตมยปัญญา รู้ในโลก รู้โดยจินตมยปัญญานี้เข้าใจได้นะ รู้โดยภาวนามยปัญญาไม่มี ถ้าใครรู้โดยภาวนามยปัญญา อย่างน้อยต้องเป็นพระโสดาบัน เพราะพระโสดาบันนะภาวนามยปัญญานะมันครบองค์ประกอบของมัน

พอครบองค์ประกอบของภาวนามยปัญญา คือ ครบเป็นองค์ความรู้ องค์ความรู้ นั้นมันจะรวมตัวลงเป็นมรรคสามัคคี มรรค ๘ มรรค ๘ มันสามัคคีคืออะไร คนภาวนาไม่ เป็นบอกว่า มรรค ๘ รวมแล้วเป็น ๑ เป็น ๑ ก็มีตัวเราเข้าไปขวางอยู่ ไม่ใช่ มรรค ๘

รวมแล้วไม่ใช่เป็นหนึ่ง มรรค ๘ รวมแล้วเป็นมรรคญาณ มรรคญาณเข้าไปชำระ
อย่างไร นั่นถ้าคนภาวนาเป็นรู้หมด เห็นหมด แล้วเป็นสภาวะแบบนั้น

มรรค ๘ งานชอบ เพียรชอบ ชอบต้องมีปัญญา มีงานชอบ คืองานที่ถูกต้องเห็น
ใหม่ มีอาชีพชอบ มีความเพียรชอบ ทุกอย่างความชอบความสมคูลของมัน ถ้า
ความชอบความสมคูลของมัน สภาวะมันเกิดอย่างไร นี่ไง ภาวนามยปัญญา สุตมย
ปัญญานี้เข้าใจกันได้ ศึกษาทางวิชาการ จินตมยปัญญา จินตนาการ แต่จินตนาการมัน
หลากหลายนะ จินตนาการ จินตมยปัญญามันคล้ายกับปีติ ปีติเห็นใหม่ แม้แต่ขนพอง
สยองเกล้า ความพองตัว ตัวเล็กตัวใหญ่ ตัวต่างๆ รู้วาระจิตอยู่ในขอบข่ายของปีติหมด
เลย

พอขอบข่ายของปีติใช่ใหม่ ถ้าปีตินะ จินตมยปัญญาก็เหมือนกัน จินตมยปัญญา
ถ้ามันมีสมาธิเข้ามา สมาธิตัวนี้มันจะทำให้จินตมยปัญญามันกว้างขวางมาก มันจะรับรู้
ได้เยอะมากเลย จินตนาการ แต่จินตนาการของเรา มันไม่ได้จินตนาการในสมาธิใช่
ใหม่ มันจินตนาการด้วยความสามัญสำนึก จินตนาการด้วยอำนาจวาสนาของคน
อำนาจวาสนาของคนไม่เหมือนกัน ใครจินตนาการเห็นใหม่ มันถึงกว้างขวาง นี่จิน
ตมยปัญญา

แล้วถ้าภาวนามยปัญญา ภาวนามยปัญญาพูดกัน ไม่มีใครพูดได้ รถจอดอยู่
๔-๕ คัน แล้วติดฟิล์มหมดเลย เราไม่เคยเข้าไปในรถเลย เราไม่รู้ว่ในรถนั้นเครื่องยนต์
กลไกมันใช้อย่างไร เครื่องยนต์กลไกในรถนั้นนะ ถ้าเราเปิดประตูเข้าไป ถ้าเราได้นั่ง
ตำแหน่งที่คนขับ เราจะรู้เลยว่าเครื่องนั้นหรืออุปกรณ์ในรถนั้นจะขับเคลื่อนอย่างไร ใช้
ระบบอะไรถึงจะให้รถนั้นขับเคลื่อนไปได้

ภาวนามยปัญญาก็เหมือนกัน ถ้าจิตมันเข้าขบวนการของมัน สมบูรณ์ของมัน
เห็นใหม่ มันทำให้จิตนี้ขับเคลื่อนไปได้ จิตนี้ขับเคลื่อนไปได้ นั่นไง ปุณฺณ กัลยาณ
ปุณฺณ โสคาปัตติมรรค โสคาปัตติผล ขับเคลื่อนระหว่างโสคาปัตติมรรค ไปถึงโสคา
ปัตติผล ถ้าเป็นโสคาปัตติผลเป็นอย่างไร ถ้าภาวนามยปัญญามันเกิดขึ้นมา มันรู้ของ
มันขึ้นมา มันทำของมันขึ้นมา มันจะเป็นประโยชน์กับมันเห็นใหม่

เราถึงบอกว่าการศึกษารธรรมะเห็นใหม่ ถ้ามันมีช่องว่าง ตอนนี่จิตใจเรามี
ช่องว่าง เราจะเชื่อหรือเราเชื่อไม่เชื่อก็แล้วแต่ เราจะปฏิเสธขนาดไหน แต่ในใจเรานี้มี

ช่องว่าง ใจเราจะมีช่องว่างหรือไม่มีช่องว่าง อันนี้มันเป็นการปฏิเสธหรือการที่ว่าเราให้
 คะแนน หลวงตาท่านพูดประจำ ในการประพฤติปฏิบัติเราจะให้คะแนนเราเองมาก
 เกินไป เราจะให้คะแนนตัวเอง ตัดคะแนนตัวเอง เราเอง ไปให้ ไม่ใช่

จิตนี้กลั่นออกมาจากอริยสัจ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นิโรธกับมรรคเห็นใหม่
 ถ้ามรรคญาณ มรรคมั่นสมบูรณ์ของมัน มันเกิดนิโรธ นิโรธคือการดับทุกข์ นิโรธ นิ
 โรธดับทุกข์แล้วดับอย่างไรในอริยสัจ จิตนี้มันโค่นกลั่นออกมาจากอริยสัจ จิต
 ขบวนการของมัน มันเกิดขึ้นของมัน เราจะรู้ชัดเจนมากเลย ถ้ารู้ชัดเจนมากขึ้นมันจะ
 เข้าใจคำว่าช่องว่างระหว่าง ความมีและความจน ช่องว่างของความรู้สึก ช่องว่างของ
 ต่างๆ ช่องว่างของรายได้ ช่องว่างของการรู้ธรรม

แต่นี้ช่องว่างของการรู้ธรรมเห็นใหม่ ทำไมพระพุทธรเจ้าเวลาท่านจะเทศนาว่า
 การเห็นใหม่ ท่านจะรอก่อนเห็นใหม่ ถ้าคนไม่เป็นเลย เทศน์อนุปพิทถาก่อนเทศน์
 ทานก่อน ปรับพื้นฐานก่อน ปรับพื้นฐานของใจให้เขาสำนึกสามัญสำนึกของตัวเอง
 ให้เขาเห็นคุณโทษของการทำบุญกุศลได้สวรรค์เห็นใหม่ ให้ถึงเนกขัมมะ ให้ถึงแล้ว
 ปฏิบัติ แล้วพอปฏิบัติขึ้นมามันถมช่องว่างให้ความเห็นเป็นเอกภาพ ให้ความเห็น
 ตรงกัน ให้ขบวนการของมรรคมั่นเดินไปได้ตามความเป็นจริง

แล้วพอเดินได้ตามความเป็นจริงนะ เพราะถ้าเดินได้ตามความเป็นจริงเห็นใหม่
 รถทุกคัน ถ้าขบวนการ ระบบของมันเป็นอย่างไรรู้แล้วแต่ แต่ถ้ามันสมบูรณ์แล้วเราใช้
 ประโยชน์ เราขับเคลื่อนไปถึงเป้าหมายของเรา ใช้เป็นพาหนะของเรา มันก็เหมือนกัน
 วิธีการ ขบวนการประพฤติปฏิบัติ องค์สมเด็จพระพุทธเจ้าพยายามอบรมสั่งสอน พาให้เรา
 ประพฤติปฏิบัติขึ้นมา จนถึงที่สุดเห็นใหม่ ถึงที่สุดแล้วช่องว่างนั้นเราจะถมให้เต็ม แล้ว
 มันจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แล้วธรรมะอันเดียวกัน จะไม่มี..

ครูบาอาจารย์ของเราะ ถ้าท่านเป็นความจริงนะ เวลาท่านเจอกันนะจะว่า วิหาร
 ธรรม ท่านจะสนทนาธรรมกันแล้วก็หัวเราะเอิ๊กอ้อๆ มีความสุขนะ คือมันไม่มีความ
 ต่างใจ ไม่ต้องมานั่งหน้าดำหน้าแดงนะ โอ้โฮ ความเห็นของข้าพคะนะ เกียงกันหน้าดำ
 หน้าแดง ครูบาอาจารย์เราไม่มี เพราะอะไร เพราะปฏิบัติกันด้วยสามัญสำนึก

ถ้าเราพูดไปนะเหมือนคนนะ เด็กกับผู้ใหญ่ เด็กมันไปเสนอผู้ใหญ่โดยที่ว่ามัน
 เห็นสัตว์แล้วเรียกชื่อผิดต่างๆ เวลาพ่อแม่บอกนี่ไม่ใช่ ไอนี้เป็นนก เป็นแมว เป็นช้าง

เป็นม้า อะไรต่าง ๆ เห็นไหม เด็กมันไม่รู้ของมัน มันก็ซึมซับอย่างนั้น คนปฏิบัติไม่เป็นนะ ไปเจอคนปฏิบัติเป็นนะเหมือนเด็กกับผู้ใหญ่เลย เด็กพูดผิดพูดถูกได้ตลอดเวลา ผู้ใหญ่พูดไม่ผิดเลย แล้วเด็กที่พูดผิดพูดถูกอายุผู้ใหญ่ไหม

เวลาครูสนทนาธรรมกัน เวลาผู้ปฏิบัติยังไม่ถึงขั้นถึงตอน เวลาพูดออกไปมันผิด มันถูก ผิดแล้วแก้ไม่ถูกนะ ไปเจอช่างมาบอกว่าไปเจอมคอย่างนี้ แล้วก็บอกมคมันตัวเล็ก ๆ นะ อู๋ มคของหนูตัวใหญ่เบ้อเรอเลย มคของหนูตัวยี้ใหญ่ มันขัดกันแล้ว แล้วพอมีการโต้ตอบกัน มีการบอกกล่าวกัน เด็กก็มันจะเข้าใจได้เอง แล้วเด็กมันจะรู้ จริงไหม

ภาคปฏิบัติก็เหมือนกัน ถ้าเราปฏิบัติขึ้นมาแล้ว เราปฏิบัติไปถ้ามันไม่ถูกต้อง เวลาพูดออกไป ทีเดียวนะ มันไม่มีเหตุผลหรอก มันเหมือนเราหน้าแตก แล้วใครอยากหน้าแตกละ หน้าแตกแล้วมัน...เพียงแต่ว่าหน้าแตก หน้าแตกเพราะความไม่รู้ เพราะไม่รู้มันก็เถียงเต็มทีละ เวลาครูบาอาจารย์ท่านบอกเห็นไหม เวลาเจอหลวงปู่มันนะไม่ได้เถียงด้วยทฤษฎีมานะนะ คือเรารู้้อย่างนี้ เรารู้ของเราอย่างนี้ เราก็มีความรู้ องค์กรความรู้ เรามีเราก็พยายามพูดตามองค์ความรู้ของเราไปนะ แต่เสร็จแล้วเหตุผลนะ หน้าแตกทุกทีเลย

พอหน้าแตกก็แก้ไข ขณะที่เห็นด้วยความเชื่อมั่น มันเห็นด้วยความยึดมั่นของตัวนี้ มันคิดว่าถูกต้องนะ มันยึดมั่น มันองอาจกล้าหาญว่าฉันเถอะ เถียงด้วย ไม่ใช่เถียงด้วยทฤษฎีมานะ เถียงด้วยความรู้ความเห็นแค่นี้ไง แล้วความรู้ความเห็นของเราจะพัฒนาได้เห็นไหม ถ้าตรงไหนมันมีช่องว่าง เราถมให้เต็มด้วยสมาธิก่อน แล้วมันก็มีช่องว่างระหว่างอริยมุขิตแต่ละขั้นๆ ขึ้นไป ถ้าถึงที่สุดแล้วนะมันจะอิม มันจะเสมอกัน มีหนึ่งเดียว เอกภาพเดียวกันเห็นไหม ที่ว่ามีเอกภาพ มีพลาณภาพ เวลาที่สุดแห่งทุกข์แล้วมันจะเป็นที่สุดแห่งทุกข์เหมือนกัน เวลาประพตปฏิบัติขึ้นไปเห็นไหม

ย้อนกลับมาที่ช่องว่างทางโลก โลกช่องว่างระหว่างคนรวยคนจนนี่เราเห็นชัดเจนมากนะ ช่องว่างความรู้สึก ช่องว่างของความรู้สึกความคิด เราไม่รู้ว่าใครคิดถูก คิดผิด ช่องว่างของมรรคผลนะ โสคาปัตติผล สกิทาคาผล อนาคามีผล อรหัตผล ช่องว่างของมันก็มี ถ้าช่องว่างอย่างนี้ ถ้าพูดถึงครูบาอาจารย์เราปฏิบัติถึงที่สุดแล้วนะ มันจะไม่มีช่องว่างเลย เราจะไม่มีช่องว่าง สูงสุดสู่สามัญ ไม่มีอะไรเลยนะ สามัญ

ธรรมดาที่แหละ แต่รู้เห็นหมดนะ รู้เห็นหมดนะเพราะมันจะมาสู่สามัญนี่มันผ่านมา
หมดแล้ว ไอ้คนที่สูงส่งนั่นนะ สูงส่งก็ไม่ว่าสูงส่ง สามัญก็ไม่ว่าสามัญ นี่แหละคือ
ช่องว่างระหว่างความถูกและความผิด เอวัง